

K. NOREL

Dispereert niet !

Acht Januari (1937. red) is het 350 jaar geleden, dat Jan Pieterszoon Coen, de grondlegger van de Nederlandsche macht in Indië, te Hoorn werd geboren. Op een stormachtigen Decemberdag zijn wij in zijn geboortestad geweest. We hebben het simpele woninkje gezien, dat men aanwijst als het huis waar de groote Coen geboren werd. We zijn gegaan door de smalle stegen die van de Gravenstraat naar de haven leiden. Hier zal Coen als jongen ook geloopt hebben. Op dit houten havenhoofd heeft hij gestaan, in de luwte van den ouden Hoofdtoren. En hij is net als wij uit de beschutting der muren vandaan getreden om de storm door zijn kleeren te laten waaien, het schuim van de brekende golven op zijn jongenskop te voelen en het zeewater te proeven op zijn lippen. In het gieren van den wind en in het grommen van de zee heeft hij den roep gehoord van het wijde water en van verre stranden. Nu is de zee leeg. Er doemen op den einder geen Oostinjevaarders en er liggen achter den grijzen toren slechts wat wrakke visscherschuitjes.

Maar in Coen's dagen was het Hoornsche hop dagelijks vol zeilen; in de havens lagen de karveelen en de snakken; op de kaden was het druk vertier van het lossen, en het opslaan in de hooge pakhuizen, die nog in lange rijen in het Hoornsche havenkwartier staan. En in de stad passagierden de zeelui, die aan den jongen kwant verteld hebben van verre tochten, ook van Houtman's wonderbare reis om Kaap de Goede Hoop naar Indië. Coen's durvend jongenshart heeft toen hoog geklopt. Hij wou ook de brêeveertien op, en zijn ouders, eenvoudige menschen van boerenafkomst, hebben hem niet bij moeders pappot gehouden. Zeeman werd Coen echter niet. Naar Rome ging hij om daar op het kantoor van een Vlaamschen koopman het Italiaansche boekhouden te leeren. Van zijn 13de tot zijn 19de jaar heeft Coen daar in

Rome gewerkt en geleerd. Terug in Hoorn nam hij als onderkoopman dienst bij de jonge Oost-Indische Compagnie, en op 22 December 1607 zeilde hij voor de eerste keer uit naar Indië. Daar in Indië heeft Coen zijn grootsche levenswerk verricht. Toen hij er kwam had de Compagnie er amper voet aan wal. De vloten uit Holland kwamen en gingen. Zij mochten bij de gratie van de inlanders hier en daar havenen om lading in te nemen. Eenige werkelijke macht bezat de Compagnie er niet. Ze was veelszins afhankelijk van den goeden wil en dikwijls van de luimen der wispelturige Indische vorsten, en bovendien had zij gedurig last van Europeesche concurrenten, van Portugeezen en Spanjaarden, maar vooral van Engelschen, die alle pogingen hebben aangewend om ons uit Indië te verdrijven. Dat wij en wij alléén in den Indischen Archipel vasten voet gekregen hebben, en dat onze macht er langer dan drie eeuwen stand gehouden heeft, dat danken wij aan Coen. Hij is de grondlegger geweest van het Nederlandsche koloniale Rijk.

Onnoemelijk waren de moeilijkheden die Coen te overwinnen had. Hij moest strijden tegen de bedriegelijke Bandaneezen, die gedurig de contracten met de Compagnie ontdoken; tegen de machtige vorsten van Bantam en Mataram; tegen naijverige Engelschen.... en tegen zijn eigen superieuren, de Heeren XVII, bewindhebbers der Compagnie, die alleen aan handel, niet aan kolonisatie dachten en nauwelijks notie hadden van de groote dingen, "Welke in Indië konden geschieden, en die Coen in "zeer onvoldoende mate" de middelen beschikbaar stelden, welke hij noodig had om zijn doel te bereiken, hoe dringende brieven Coen hun ook schreef.

De correspondentie van Coen met de Heeren XVII is even omvangrijk als merkwaardig. Lang voordat hij Gouverneur-Generaal was, schreef hij gedurig met voorbijgaan van zijn meerderen in Indië rechtstreeks naar de Bewindhebbers en dat wel in dusdanig gepeperde taal, dat de

Heeren Coen. zeer vele malen er aan herinneren moesten, dat hij tot zijn superieuren schreef. Het pleit echter voor de Bewindhebbers, dat zij, ondanks de menigvuldige verwijten die deze ongemakkelijke criticus tot hen richtte, zijn buitengewone kwaliteiten hebben erkend. Hij klom snel in rang en werd in 1617, op 30-jarigen leeftijd, Gouverneur-Generaal. Toen ving de groote strijd van Coen eerst recht aan. De Portugeezen heeft hij uit de Oost verjaagd. De Engelschen heeft hij eerst bestreden en later, toen de Staten-Generaal tot groote ergernis van Coen een bondgenootschap met Engeland hadden aangegaan, het leven zoo zuur gemaakt, dat zij den Archipel verlaten hebben. Hij heeft, toen de vorst van Jacatra gevaarlijk bleek voor de Nederlandsche nederzetting in zijn land, diens hoofdstad veroverd en verbrand, en op haar puinhoopen Batavia gesticht als eerste Europeesche stad in Indië en basis van het Nederlandsche gezag. Den handel heeft hij uitgebreid tot China en Japan, en aan de bedriegerijen en tegenwerking van Banda heeft hij een zeer radicaal einde gemaakt door de bevolking deels uit te moorden, deels naar Batavia over te brengen.

Coen's pionierswerk in Indië is eenige jaren onderbroken geweest door een reis naar Nederland, waar hij in het huwelijk trad met de jeugdige Eva Ment, een Amsterdamsche koopmansdochter, en zijn verblijf hier is verlengd, omdat de Engelschen, die Coen — niet ten onrechte! — als hun grootsten tegenstander in Indië beschouwden, — zijn vertrek niet gedoogden. In het geheim is hij tenslotte weer vertrokken, en opnieuw heeft hij in Indië gewerkt en gestreden voor de vestiging van ons gezag. Zijn laatste strijd was de grootste. De vorst van Mataram, heerscher over bijna heel Java, belegerde met een legermacht van meer dan 100.000 man Batavia. Tijdens dit beleg is Coen vrij plotseling gestorven, — cholera en dysenterie teisterden de belegerden — maar vóór zijn dood had hij door het vernielen van de voorraadschuren der belegeraars deze zoozeer verlamd, dat het geweldige leger den aanval op het kleine hoopje Hollanders opgeven moest.

Er zijn vlekken op het beleid van Coén. De uitmoording van Banda wordt niet vergoelijkt

door een vergelijking met het gedrag der Oostersche despoten, die veel roekeloozer met de levens van hun onderdanen handelden, dan Coén met die van zijn vijanden. Ze wordt ook niet gerechtvaardigd door de ontrouw der Bandaneezeri aan de zeer harde contracten van de Compagnie. Wij mógen de zonden onzer groote mannen niet verbloemen. Maar Coen's fouten verhinderen ons niet om hem te zien als den man die eerder dan wie ook anders oog gehad heeft voor de groote rol, die Indië in Nederland's geschiedenis zou kunnen spelen, en die de grondslagen onzer macht gelegd heeft onder omstandigheden, dat ieder ander gefaald zou hebben. Men hoeft het portret maar aan te zien om te weten welk een uitzonderlijke persoonlijkheid Coén was. Die krachtige neus, welke het geheele gelaat beheerscht, duidt op een onverzettelijkheid en doortastendheid als hoogst zelden wordt gevonden. Zijn sterke oogen zien dwars door de menschen heen. Hij was voor dictator geboren.

Maar Coén zou nooit tot zijn ontzaglijk werk in staat zijn geweest, als hij het geloof niet had gehad, dat bergen verzet. Coén was Calvinist in merg en been. Hij droeg de onwrikbare overtuiging in zich dat God Nederland, nader de Compagnie, nog nader hemzelf, bestemd had om de macht van het Calvinisme te vestigen in deze heidenwereld. Dat geloof schonk hem, de kracht om het onmogelijkste te ondernemen, om nimmer te aarzelen of tegenover een geheele wereld! Van het Hoofd te Hoorn zijn we gewandeld langs het Groote Oost. Daar staan de deftige patriciërshuizen uit de 17de eeuw, vruchten — enkele van de vele! — die Coen voor Nederland in Indië heeft geplukt. Op den Rooden Steen staan we voor het standbeeld van Coen. Het bronzen beeld is enkel kracht en volharding. Op het hooge hardsteenen voetstuk slechts enkele woorden: de naam en twee jaartallen: 1587—1629.

Slechts 42 jaar is hij geworden. In welk een kort leven heeft hij geschiedenis gemaakt. Er boven de eerste woorden van zijn lijfspreuk: Dispereert niet! Die lijf spreuk is Coen's boodschap voor ons geslacht: Dispereert niet, ontsiet (vreest) uwe vijanden niet; daar is ter wereld niets dat ons kan hinderen noch deeren, want God met ons is!